

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR	Reima Välimäki ja Anna Ristilä
TITLE	Muinainen itsenäisyys suomalaisessa historiantutkimuksessa ja historiakulttuurissa 1920–2020
YEAR	2021
DOI	-
VERSION	Final Draft (AAM)
CITATION	

03 Reima Välimäki & Anna Ristilä

02 Muinainen itsenäisyys suomalaisessa historiantutkimuksessa ja historiakulttuurissa 1920–2020

07 Hyvinkään seurakunnan Teatteri Beta esitti vuosina 2014–2015 trilogian, joka perustui opetusneuvos ja kirjailija Hilda Huntuvuoren 1920–1930-luvuilla kirjoittamiin historiallisiin romaaneihin. *Alasatakunta*-lehti haastatteli ohjaaja Jouni Lainetta, joka kuvasi teoskokonaisuutta ”väkevästi historialliseksi” ja luonnehti *Lallin pojat* -näytelmän toista keskushahmoa, Kokemäen kuningas Pohjaa seuraavasti: ”Pohjalla on sellaista miesryhtiä ja ritarillisuutta, sellaista voimakasta armoa, joka nykyään on kadoksissa. Ehkä niiltä ajoilta ryhti on tullut suomalaiseen kulttuuriin”.¹

08 Huntuvuoren romaaneja lukeneille niiden valinta 2010-luvun kesäteatterin käsikirjoitukseksi voi vaikuttaa yllättävältä. Ne ovat selvästi aikansa tuotoksia ja edustavat maailmansotien välisen Suomen historiallisen romaanin ihannetta, jossa painottuivat tehtävät historian opettajana ja moraalisen kasvattajana. Romaanit laajensivat aikansa historiantutkimuksen tulkintoja ja korostivat muinaisten suomalaisten itsenäisyyttä, etevyyttä ja urhoollisuutta. Ne rakensivat siten menneisyyden esikuvaa nuorelle kansakunnalle.² Tällainen historiallinen romaani painui suurelta osin unholaan toisen maailmansodan jälkeen. Osaa nykypäivän lukijoista niiden historiakuva kuitenkin puhuttelee muistuttaen siitä, että historiakulttuuri elää eri tahdissa kuin historiantutkimus ja opetus. Tämä ei ole mitenkään yksin suomalainen ilmiö. Historioitsija Patrick Geary on todennut, että vaikka historia ja muut menneisyyttä tutkivat tieteet hylkäsivät useimmissa Euroopan maissa 1900-luvun alun jälkeen tulkinnan suorasta yhteydestä varhaiskeskiajan kansojen ja modernien valtioiden välillä, käsitys on jatkanut elämäänsä yleisesityksissä ja populaarissa historiatietoisuudessa.

---

¹ Elli-Mari Ahola, Muinaiset köyliöläiset heräävät Hyvinkäällä. *Alasatakunta* 26.6.2014, 10.

² Reima Välimäki, ”Uusi Turku tupineen”. Hilda Huntuvuoren (1887–1968) historialliset romaanit ja kuva varhaiskeskiajan Turusta. Teoksessa Marika Räsänen, Reima Välimäki & Marjo Kaartinen (toim.) *Turun tuomiokirkon suojissa. Pohjoinen hiippakuntakeskus keskiajan ja uuden ajan alun Euroopassa*. Turun historiallinen yhdistys 2012, 215–240.

2010-luvun uudessa nationalismissa ja Euroopan poliittisessa kriisissä tällaiselle historiakuvalle on lisääntyvää kysyntää.³

Tarkastelemme tässä artikkelissa 1900-luvun alun, erityisesti 1920–1930-lukujen historiantutkimuksen, yleisesitysten ja historian popularisointien jälkivaikutusta 2000-luvun historiakulttuurissa, tarkemmin arkeologiaa ja historiaa koskevissa verkkokeskusteluissa. Käsittelemme esityksiä ”varhais-” tai ”muinaishistoriasta”, joskus myös ”heimokaudeksi” tai ”kalevala-kulttuuriksi” kutsutusta ajasta, joka Suomen tapauksessa tarkoittaa myöhäistä rautakautta ennen kirjoitettua historiaa ja aikaa osana Ruotsin keskiaikaista kuningaskuntaa. Epämääräinen aikarajaus viittaa käytännössä usein ajanjaksoon, jota nykyään myös suomalaisessa tutkimuksessa kutsutaan viikinkiajaksi,⁴ eli aikaan 800-luvulta 1100-luvulle.

Esitämme, että 1900-luvun alun valtavirtaisessa historiantutkimuksessa, historian popularisoinneissa ja amatöörihistorioissa muotoiltiin ajatuksia, jotka vaikuttavat edelleen rautakautta ja keskiaikaa käsittelevissä keskusteluissa, vaikka niiden alkuperäinen historiakulttuurinen ja -poliittinen konteksti on kadonnut. Tarkemman analyysin kohteena on ajatus Suomen muinaisesta itsenäisyydestä ja sen päättymisen ajankohdasta eli ristiretkistä ja Suomen alueen liittämistä Ruotsin kuningaskuntaan. Tämä on paitsi ollut yksi suomalaisen historiantutkimuksen keskeisiä kysymyksiä, myös suurta yleisöä kiinnostanut aihe. Tutkimme, miten näihin kysymyksiin liittyvä keskustelu on käynyt rajaa akateemisen tutkimuksen, julkisen ja jaetun historiakulttuurin ja pseudohistorioiden välillä. Historiakulttuurin käsitteellä on viime vuosikymmeninä kuvattu akateemista tutkimusta ja kouluopetusta laajempaa menneisyyttä koskeva merkityksenantoa. Vaikka osa tutkijoista jakaa historiakulttuurin viralliseen ja epäviralliseen, tässä yhteydessä historiakulttuuri on järkevä ymmärtää laajassa merkityksessä menneisyyttä koskevan viestinnän kokonaisuudeksi, joka ympäröi ihmisiä.⁵

Derek Fewster on osoittanut, että varhaishistoria oli keskeisessä roolissa Suomen nationalistisessa projektissa 1800-luvulta toiseen maailmansotaan saakka. Oman valtiollisen

---

³ Patrick J. Geary, *Writing the Nation. Historians and National Identities from the Nineteenth to the Twenty-First Centuries*. Teoksessa Bettina Bildhauer & Chris Jones (toim.) *The Middle Ages in the Modern World. Twenty-First Century Perspectives*. Oxford University Press 2017, 83–86.

⁴ Frog, Joonas Ahola & Clive Tolley (toim.) *Fibula, Fabula, Fact. The Viking Age in Finland*. SKS 2014.

⁵ Tästä jaosta suomalaisessa keskustelussa ks. Samu Sarviaho, *Ikuinen rauha. Vuoden 1323 Pähkinäsaaren rauha suomalaisessa historiantutkimuksessa ja historiakulttuurissa 1800- ja 1900-luvuilla*. Oulun yliopisto 2017, 26–27.

historian puutteessa muinainen suuruuden aika sijoitettiin aikaan ennen kirjoitettua historiaa. Vaikka käsittely sivuaa myös historiatiedettä, Fewsterin tutkimuksen kohteena ovat ennen kaikkea kulttuurin ”lesser image makers”, aikakauslehdistä näytelmäteksteihin ja opetustauluihin.⁶ Myös historiografinen tutkimus on kommentoinut nationalismin ja historiatieteen yhteyksiä 1900-luvun alussa,⁷ ja Ilona Pikkanen on tutkinut kansallisen historian kaanonin militarisoitua ja kärjistämistä aikanaan äärimmäisen suosituksissa populaarihistorian ja historiallisen fiktion väliin putoavassa Aarno Karimon *Kumpujen yöstä* -teossarjassa.⁸ Nämä tutkimukset eivät kuitenkaan käsittele 1900-luvun alun historiantulkintojen jälkivaikutusta. Tätä on tehnyt Inkeri Koskinen tieteen ja näennäistieteen rajaa käyvistä kertomuksista, joista hän on jäljittänyt muun muassa Suomen muinaisten kuninkaiden sitkeää elämää. Koskisen tutkimuksen keskiössä ovat villit tarinat, ei historiantutkimuksen valtavirta.⁹ Kuten tässä artikkelissa osoitamme, myös aikanaan valtavirtainen historiantutkimus ja historian yleisesitykset ovat luoneet historiakuva, jonka elementtejä on sittemmin käytetty näennäis- eli pseudohistoriallisissa esityksissä.¹⁰

09 Aineisto ja menetelmät

07 Artikkelin aineistona ovat yhtäältä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä ilmestyneet suomalaiset historiantutkimukset ja populaarihistoriat, toisaalta 2000-luvun verkkokeskustelu. Tutkimusaiheen kannalta tärkeimmät itsenäisyyden alun julkaisut ovat jo

---

⁶ Derek Fewster, *Visions of Past Glory. Nationalism and the Construction of Early Finnish History*. SKS 2006.

⁷ Pekka Ahtiainen, Suomalaiskansallinen historiankirjoitus. Jatkumo vai varjo menneisyydestä? Teoksessa Pekka Ahtiainen et al. (toim.) *Historia, sosiologia ja Suomi. Yhteiskuntatutkimus itseymmärryksen jäljillä*. Hanki ja jää 1994, 19–31; Pekka Ahtiainen & Jukka Tervonen, *Menneisyyden tutkijat ja metodien vartijat. Matka suomalaiseen historiankirjoitukseen*. Käsikirjoja, 17:1. SHS 1996; Ilkka Herlin, Linjoilla ja linjojen takana. Historioitsijat sodassa. Teoksessa Pekka Ahtiainen & Jukka Tervonen, *Menneisyyden tutkijat ja metodien vartijat. Matka suomalaiseen historiankirjoitukseen*. SHS 1996, 84–119; Osmo Jussila, *Suomen historian suuret myytit*. WSOY 2007; Miika Tervonen, Historiankirjoitus ja myytti yhden kulttuurin Suomesta. Teoksessa Pirjo Markkola, Hanna Snellman & Ann-Catrin Östman (toim.) *Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu*. SKS 2014, 137–162; Ville Erkkilä, Jalmari Jaakkola – menneisyyden näkijä. Historiankirjoituksen poliittisuudesta ja estetiikasta. *Historiallinen Aikakauskirja* 113 (2015), 361–372; Sarviaho 2017.

⁸ Ilona Pikkanen, The Dangers of ”Too Easy a Life”. Aarno Karimo’s Historical Vignettes and the Post-Civil War Nation”. Teoksessa Linda Kaljundi, Eneken Laanes & Ilona Pikkanen (toim.) *Novels, Histories, Novel Nations. Historical Fiction and Cultural Memory in Finland and Estonia*. SKS 2015, 159–181; Ks. myös Silja Keltto, ”Ja urhoot astuvat kumpuin yöstä ja kertovat muinaiskansan työstä”. Suomalaisen identiteetin rakentaminen muinaisuuden kuvauksen kautta Aarno Karimon *Kumpujen yöstä* -teoksessa. Pro gradu, Turun yliopisto 2019.

⁹ Inkeri Koskinen, *Villi Suomen historia. Välimeren Väinämöisestä Äijäkupittaan pyramideihin*. Tammi 2015.

¹⁰ Näennäishistorian määritelmästä, ks. tämän teemanumeron johdanto.

yllä mainittu, enemmän historiallisen fiktion kentälle sijoittuva Aarno Karimon *Kumpujen yöstä*-sarja sekä Jalmari Jaakkolan keskiajan yleisesitykset, erityisesti *Suomen varhaishistoria* (1935) ja *Suomen varhaiskeskiaika* (1938). Vaikka artikkelia varten on luettu laajasti 1900-luvun alun historiateoksia, tarkempaan analyysiin ovat valikoituneet teokset, joilla on todistettavaa jälkivaikutusta 2000-luvulle asti. Julkaistujen teosten vastaanottoa ja niiden ympärillä käytyä keskustelua on seurattu Kansalliskirjaston digitoiduista aikakauslehdistä. 2000-luvun verkkoaineisto perustuu yli 600 000 verkkodokumenttiin, jotka on kerätty suomenkielisestä internetistä vuosina 2019–2020. Myös 2000-luvun suomalaista historiantutkimusta on tarkasteltu paitsi tutkimuskirjallisuutena, myös historiografisesta näkökulmasta.

08 Käsittelemme aineistoa laadullisen sisällönanalyysin keinoin ja hyödyntäen historiakulttuurin lisäksi kulttuurisen muistin käsitteitä. Verkkoaineiston osalta käytössä on ollut myös tietokoneavusteinen tekstin toistojen klusterointi, joka mahdollistaa tekstin uudelleenkäytön tutkimuksen.¹¹ 1900-luvun alun historian esitykset loivat tiettyjä narratiiveja, tulkintoja ja hahmoja, jotka olivat omana aikanaan osa kaanonia tai kulttuurin työmuistia, kuten Aleida Assmannin termistö kuuluu.¹² Aarno Karimoa kulttuurisen muistin näkökulmasta tutkinut Ilona Pikkanen on todennut, että Karimon hahmot painuivat sodan jälkeisessä kulttuurissa pian kulttuurisen muistin arkistoon (*archive, cultural reference memory*) ja tietyiltä ääriationalisilta osilta ne tietoisesti sensuroitiin ja unohdettiin.¹³ Kulttuurisen muistin arkiston ominaisuuksiin kuitenkin kuuluu, että sieltä voi asioita myös palauttaa käyttöön.¹⁴ Suomen muinaisia kuninkaita koskevat viime vuosikymmenten kirjoitukset ovat yrityksiä tuoda paitsi näennäistieteiden kentällä liikkuneita teorioita, myös aiemmin kaanoniin kuuluneita mutta kulttuurisen muistin arkistoon painuneita historiantulkintoja osaksi jaettua historiakulttuuria. Yksi tämän artikkelin tavoitteista on osoittaa tällaisten palautettujen ja sovellettujen elementtien alkuperä ja niiden mukanaan kantamat historiapoliittiset merkitykset.

09 Näennäishistoria Suomen muinaisista kuninkaista

---

¹¹ ”Pseudohistoria FIN-tietokanta”, tekijöiden hallussa.

¹² Aleida Assmann, Canon and Archive. Teoksessa Astrid Erll ja Ansgar Nünning (toim.) *A Companion to Cultural Memory Studies*. W. de Gruyter 2010, 97–107.

¹³ Pikkanen 2015, 160.

¹⁴ Assmann 2010, 103.

07 Verkkokeskusteluihin Suomen viikinkiajasta ja esihistorian ja keskiajan taitteesta liittyy kiinteästi näennäishistoriallinen teoria Suomen muinaisista kuninkaista. Esimerkiksi *Tiede*-lehden keskustelufoorumin ketju ”Lalli ja Erik”, joka on jatkunut kolmentoista vuoden ja 28 600 kommentin verran, kääntyi heti alkuperäisestä kysymyksestä väittelyksi Pohjoismaiden alkuperäisistä asukkaista. Siinä ovat lennelleet niin villit etymologiat kuin spekulatiot koko muinaista Pohjolaa hallinneista suomalaisista.¹⁵ Keskeinen väite Suomen muinaisia kuninkaita koskevissa pseudohistoriallisissa tulkinnoissa on, että Suomi oli muinainen, mahtava kuningaskunta, jonka kunniakkaan muinaishistorian ruotsalaiset ja ruotsinmieliset ovat piilottaneet. Suomen, Kainuun ja Hämeen muinaiset kuningaskunnat sijoitetaan yleensä, hieman kirjoittajasta riippuen, jonnekin 400–1100-lukujen välille. Ajatus Suomesta muinaisena kuningaskuntana perustuu uuden ajan alun historiankirjoitukseen, jossa puolestaan on luovasti yhdistelty keskiaikaisia, lähinnä skandinaavisia lähteitä. Muinaisten kuninkaiden luetteloita laatinut göötiläinen historiantulkinta jäi syrjään jo 1700-luvun lopussa.¹⁶ Tästä huolimatta muinaiset kuninkaat ovat aina aika ajoittain putkahtaneet esiin amatööri- ja populaarihistoriallisissa julkaisuissa, mutta ajatus esiintyy vähemmän radikaalissa muodossa myös muissa 1900-luvun alun teoksissa, kuten tässä artikkelissa käy ilmi. Muinaisten kuninkaiden viimeisin tuleminen on tapahtunut 1990-luvun lopulla alkaneissa verkkokeskusteluissa. Näille auktoriteettia ovat antaneet muutamat ammattihistorioitsijoiden 1980–1990-luvun julkaisut, joissa keskiajan lähteiden käsittelyyn liittyy monia lähdekriittisiä ja käännöksiin liittyviä ongelmia. Näistä tärkeimmät ovat Martti Linnan ja työryhmän Johannes Messenius-käännösten liitteet ja Kyösti Julkun *Kvenland – Kainuunmaa*.¹⁷ On syytä korostaa, että valtaosa viime vuosikymmenten historian ja saagakirjallisuuden tutkimuksesta on käsitelty keskiaikaisten lähteiden kuvauksia Suomen

---

¹⁵ Lalli ja Erik, *Tiede* 8.6.2007, https://www.tiede.fi/keskustelu/20237/ketju/lalli_ja_erik (22.2.2021).

¹⁶ Päiviö Tommila, *Suomen historiankirjoitus. Tutkimuksen historia*. Werner Söderström 1989, 25; Koskinen 2015, 69–84; Sirpa Aalto & Kirsi Kanerva, *Johdatus saagakirjallisuuteen*. Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys 2019, 39.

¹⁷ Martti Linna, Jorma Lagerstedt & Erkki Palmén (toim.) *Johannes Messenius. Suomen, Liivinmaan ja Kuurinmaan vaiheita, sekä tuntemattoman tekijän Suomen kronikka*. SKS 1988; Kyösti Julku, *Kvenland – Kainuunmaa*. Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen 1986; näistä teoksista pseudohistorian lähteinä, ks. Koskinen 2015, 127–129, 135; Sirpa Aalto & Harri Hihnala, ”Saagat tuntevat Suomen kuninkaat”. Pseudohistoriallisesta kirjoittelusta Suomen muinaisuudesta. *J@rgonia* 15:29 (2017), 11–12; Reima Välimäki, Muinaisten kuninkaiden lähteillä. Keskiajan kirjallisuudesta tehtyjen tulkintojen ongelmia. *Kalmistopiiri* 29.5.2020, <https://kalmistopiiri.fi/2020/05/29/muinaisten-kuninkaiden-lahteilla-keskiajan-kirjallisuudesta-tehtyjen-tulkintojen-ongelmia/><https://kalmistopiiri.fi/2020/05/29/muinaisten-kuninkaiden-lahteilla-keskiajan-kirjallisuudesta-tehtyjen-tulkintojen-ongelmia/> (22.2.2021).

muinaisista kuninkaista mytologisina kuvauksina, jotka kertovat ennen kaikkea kirjoittajiensa ja kirjoitusajankohtansa maailmankuvasta, ei vuosisatoja varhaisemmasta menneisyydestä.¹⁸

08 Suomen muinaisia kuninkaita koskeva keskustelu tulee hahmottaa osaksi kansallismielisen historiakulttuurin jatkumoa, ei yksiselitteisesti salatieteiden kenttään kuuluvana ilmiönä. Historiakulttuuri muuttuu ajassa: käsitys Suomen muinaisesta itsenäisyydestä oli valtavirtaista 1900-luvun alussa mutta se muuttui marginaaliseksi toisen maailmansodan jälkeen. Historiakulttuuri on jaettua ja julkista, mutta siinä on myös omat marginaalinsa ja lokeronsa. Esimerkiksi keskustelu Suomen muinaisista kuninkaista on 2000-luvulla saanut paljon lukijoita, mutta se on pääasiassa levinnyt mediaekosysteemin tietyissä osissa ja ainoastaan ajoittain putkahtanut valtavirran julkisuuteen.¹⁹ Vastaavasti jo 1900-luvun alun ammattihistorioitsijat pitivät mainintoja Suomen muinaisista kuninkaista enemmän tarujen ja satujen maailmaan kuin historiatieteen tutkimuskohteisiin kuuluvina. Toisaalta populaariesitykset ja amatöörihistorioitsijoiden teokset ja artikkelit ovat pyrkineet, joskus joidenkin akateemisten tutkijoiden tuella, tuomaan kilpailevia tulkintoja osaksi valtavirran historiakuvaa. Suomen muinaiset kuninkaat ovat mielikuvitusta kiehtova kertomus, joka on koko 1900-luvun liikkunut kansallisen historiatietoisuuden liepeillä. Sille on ollut kysyntää ennen kaikkea sellaisina aikoina ja sellaisissa yhteisöissä, jotka ovat kokeneet kansallisen kulttuurin uhatuksi ja nähneet siten tarvetta korostaa sen jatkumoa yli vuosisatojen ja -tuhansien.

09 Muinainen itsenäisyys 1900-luvun alun historiakuvassa

07 Kun suomalaista identiteettiä 1800-luvulla rakennettiin *Kalevalan* pohjalle, eepoksen historiallisena esikuvana nähtiin suomalainen esikristillinen yhteiskunta. Näin ollen

---

¹⁸ Ks. erit. Margaret Clunies Ross, Snorri Sturluson's Use of the Norse Origin-Legend of the Sons of Fornjótr in His Edda. *Arkiv För Nordisk Filologi* 98 (1983), 47–66; Jarl Gallén, Länsieurooppalaiset ja skandinaaviset Suomen esihistoriaa koskevat lähteet. Teoksessa *Suomen väestön esihistorialliset juuret*. Societas Scientiarum Fennica 1984, 249–263; Mikko Häme, Saagoista ja muinaisista kuninkaistamme. *Faravid* 15 (1991), 181–186; Sirpa Aalto, The Finnar in Old Norse Sources. Teoksessa Joonas Ahola, Frog & Jenni Lucenius (toim.) *The Viking Age in Åland. Insights into Identity and Remnants of Culture*. Academia Scientiarum Fennica 2015, 199–226; Aalto & Kanerva 2019, 39; myös Martti Linna on tässä muuttanut kantaansa ja kirjoittaa myöhemmissä julkaisuissa yksiselitteisesti ”tarukuninkaista”, ks. Johannes Messenius, *Suomen riimikronikka*. Kääntänyt Harry Lönnroth & Martti Linna. SKS 2004, 143–144.

¹⁹ Reima Välimäki, Olli Seuri & Anna Ristilä, Pseudohistoriaa Suomen muinaisista kuningaskunnista. Ongelmallisen tiedon kierto laitaoskeiston mediaekosysteemissä. *niin & näin* 1 (2021), 118–135.

merkittäväksi ja kansakuntaa muovanneeksi historian jaksoksi muodostui kristillistymistä ja Ruotsin aikaa edeltänyt myöhäisrautakausi.²⁰ Historia osana Ruotsia ja sittemmin Venäjää nähtiin eräänlaiseksi välivaiheeksi, ja itsenäistymisen vuonna 1917 oli oikeastaan paluuta alkuperäiseen itsenäisyyteen.²¹ Sisällissodan jälkeen muinaisen itsenäisyyden kaipuu liittyi aitosuomalaisiin pyrintöihin. Esimerkiksi kirjailija ja toimittaja K. N. Rauhala raportoi Vironmatkalta *Suomalainen Suomi* -lehteen vuonna 1929: ”Maallikko ei meiltä hevillä löydä vanhan itsenäisyyden historiaa. Eikä tuo näytä olevan varsin helppoa kaikille tutkijoillekaan.”²²

08 Rauhalan huutoon kyllä vastattiin. Historiantutkimuksen puolella Jalmari Jaakkola sementoi aikakauden merkityksen massiivisella *Suomen varhaishistoria: Heimokausi ja ”kalevala-kulttuuri”* -yleisesityksellä vuonna 1935. Yli 500-sivuinen teos käsittelee kokonaan myöhäistä rautakautta. Jaakkolalle ”pakanallisen itsenäisyysaikamme loppukausi” oli ”maailmanhistoriallisesti [...] kansamme asemalle käänntekevä”,²³ ja teoksen keskeinen päämäärä on todistaa että ”Suomen kansa, tosin vielä omissa intressipiireissään eläen ja varsinaista kansallista yhteyttään tajuamatta, astuu monipuolisesti kehittyneenä kulttuurikansana kristillisen Länsi-Euroopan yhteyteen”.²⁴ Vaikka leveällä pensselillä maalattu ja yli tieteenalarajojen hyppivä kuva sai asiantuntijakritiikkiä, ennen kaikkea arkeologi A. M. Tallgrenilta,²⁵ Jaakkolan varhaishistorian laaja visio otettiin vastaan kansallisena merkkiteoksena.²⁶ Esimerkiksi *Uudistuva Kasvatus- ja Opetustyö* -lehti erikseen totesi, että ”Suomella on kaksi itsenäisyyden ja riippumattomuuden aikaa. Ensimmäinen kesti lähes 800 vuotta sitten ruotsalaisten suorittamaan valloituksen asti, ja toista olemme nauttineet jo 18 vuotta”. Lehti kiitti Jaakkolaa ensimmäisen itsenäisyysajan historian valottamisesta.²⁷

---

²⁰ Fewster 2006.

²¹ Pikkanen 2015, 161.

²² K. N. Rauhala, Vanhoja valleja ja muinaisia muureja. Terveisiä suomalaisten kansojen entisen itsenäisyyden ajalta. *Suomalainen Suomi* 12/1929, 27.

²³ Jalmari Jaakkola, *Suomen varhaishistoria. Heimokausi ja ”kalevala-kulttuuri”*. *Suomen historia* 2. WSOY 1935, 380.

²⁴ Jaakkola 1935, 475.

²⁵ A. M. Tallgren, Varhaishistorian Suomi ja Itämeren alue. *Suomen Museo* 1935, 83–95; Tallgren ja Jaakkola jatkoivat nokitteluaan seuraavana vuonna *Historiallisen Aikakauskirjan* sivuilla.

²⁶ E. O. H., Kansallinen historiateos. *Ylioppilaslehti* 19.5.1935, 310–311.

²⁷ T. A. M., Loistava historiateos. *Uudistuva Kasvatus- ja Opetustyö* 2/1936, 63–64.

Muinaisen itsenäisyyden ajatus ei 1900-luvun alussa kuitenkaan edellyttänyt muinaisia kuninkaita. Jo 1800-luvun loppupuolella sekä suomen- että ruotsinmieliset tutkijat tietyistä näkemyseroistaan huolimatta katsoivat, että suomalaisilla oli kyllä ollut omailemainen kalevalainen kulttuuri, mutta valtiollinen järjestäytyminen ei koskaan edennyt ”heimoasteelta” eteenpäin.²⁸ Edes muinaissuomalaisten kehittyneisyyden ja itsenäisyyden visionäärinä²⁹ pidetty Jalmari Jaakkola ei poikennut tästä linjasta. Jaakkola käytti kertovia lähteitä, kuten kronikoita ja saagoja, varovaisesti ja oli hyvin tietoinen, että 800-luvulle sijoitetut tarinat voivat kuvata kansoja käyttämällä kirjoittamisajankohtansa 1200-luvun nimityksiä.³⁰ Saagojen kuninkaat olivat hänelle tarukuninkaita,³¹ tai poikkeusolojen väliaikaisia johtajia. Ylipäätään kuninkaat olivat Jaakkolalle pohjankävijöiden ja mahtitalonpoikien päälliköitä, joista joitakin kutsuttiin kuninkaan ”mainesanalla” muun muassa *Kalevalan* runoissa.³² Juuri nämä mahtitalonpojat, erämiehet ja pohjankävijät olivat Jaakkolalle Suomen historiaa liikuttanut voima.³³ Samankaltaisessa yhteydessä kuninkaat esiintyvät Einar W. Juveliuksen (myöh. Juva) yleisesityksessä *Suomen kansan aikakirjat*, joka oli Suomea varten sovitettu versio Carl Grimbergin *Kansojen historiasta*. Juvelius käsitteli kuninkaita keskustelleessaan *Kalevalan* historiallisuudesta ja mainitsi muun muassa Ahdin, Saaren kuninkaan. Nämä kuninkaat olivat Juveliukselle, kansanrunoudentutkija Kaarle Krohnin aiempia tulkintoja seuraten, ennen kaikkea *Kalevalan* historiallisina esikuvina olleita viikinkipäälliköitä.³⁴ Selkeän irtioton kuningashistorioihin teki puolestaan nuoremman sukupolven edustaja Kauko Pirinen, kun hän kuvasi *Uuden Suomen* Helsingin yliopiston 300-vuotisjuhlien artikkelissa Akatemian alkuaikojen historiankirjoituksen muinaisten kuninkaiden luetteloita ”villeiksi houreuniksi”.³⁵

---

²⁸ Jussila 2007, 26–27, 36–37; Jussila listaa fennomaanisista tutkijoista Yrjö Koskisen ja J. R. Danielsonin, ruotsinkielisistä M. G. Schybergsonin. Samanlaista tulkintaa edustaa myös Y. K. Yrjö-Koskinen, *Suomalaisten heimojen yhteiskunta-järjestyksestä pakanuuden loppu-aikoina. Vertailevaan sosiologiaan perustuva tutkimus*. Tekijä, 1890.

²⁹ Tommila 1989, 186–187; Jussila 2007, 39.

³⁰ Jaakkola 1935, 240, 262.

³¹ Jaakkola 1935, 266, 407.

³² Jaakkola 1935, 361, 353, 397, 453–455.

³³ Erkkilä 2015, 368–371.

³⁴ Einar W. Juvelius, *Suomen kansan aikakirjat*. 1. osa. *Esihistoria ja keskiaika*. Otava 1930, 146–147. Kirja esiintyy lähteenä yhdessä muinaisten kuninkaiden luettelossa, ks. nimim. Pahakurki, Suomen kuninkaat, *Sinikivi.com*, 15.3.2010, <https://www.sinikivi.com/keskustelu-sinikivi-com/historia/3424-suomen-kuninkaat> (25.2.2021).

³⁵ Kauko Pirinen, Helsingin yliopiston 300-vuotistaipaleelta. Turun akatemian 200-vuotiset perinteet Helsingin yliopiston edelleen kehitettävänä. *Uusi Suomi* 4.9.1940, 8.

Akateeminen tutkimus ja tutkijoiden yleisesitykset pitivät 1900-luvun alussa muinaisia kuninkaita siis enemmän satujen kuin historian maailmaan kuuluvina, ja olivat pidättyväisiä kuninkaan tittelin käytössä. Sen sijaan historiallisissa romaaneissa, kuten artikkelin alussa lainatun Huntuvuoren teoksissa, heimokuninkaat seikkailivat, samoin populaarihistorioissa. Heimosoturiin liiton kustantamassa ja jääkäriupseeri Eero Kuussaaren kirjoittamassa *Suomen suvut tiet*-kirjassa käsiteltiin ”satukuninkaat” hyvin samaan tapaan kuin 2000-luvun verkkoteksteissä. Kuussaari totesi, että ”vaikka vapaa runoilu on niitä sadunhämäriksi muovailut”, niin taustalla oli kuitenkin historiallinen todellisuus. Hän arveli kuningas-nimen olleen johtajilla yleinen.³⁶ Koko Kuussaaren teoksen kantava teema oli suomensukuisten kansojen muinaisen suuruuden ja itsenäisyyden menetys, yhdistettynä toiveeseen Suomen suvun uudesta yhdistymisestä. *Suomen suvun tiet* on yksi 1900-luvun alun teoksista, joka putkahtaa silloin tällöin esiin Suomen muinaisten kuninkaiden käsittelyssä keskustelufoorumeilla ja blogeissa.³⁷

Varsinaiset muinaisten kuninkaiden suuruuden maalailijat olivat jo 1920–1930-luvuilla viljelejä teorioita esitteleviä harrastajia, tärkeimpinä insinööri-komentajakapteeni Rudolf Dillström ja hautausmaa-arkkitehti Ilmari Wirkkala.³⁸ Toisin kuin 2000-luvulla, teorit näkyivät ja niistä keskusteltiin valtavirtajulkisuudessa. Ennen kirjana ilmestymistään Dillström oli julkaissut *Kalevalan* alkuperää koskevat teoriansa *Uuden Suomen* jatkokertomuksena.³⁹ Samassa lehdessä ilmestyi Dillströmin kirjan arvostelu, jossa arvioija rakensi vastakkainasettelua suuren yleisön ja tutkijoiden kiinnostuksen kohteelle arvelen, että Dillströmin taannoiset kirjoitukset olivat kiinnostaneet lukijoita enemmän kuin kansanrunoutentutkijoiden kymmenen vuoden julkaisut. Arvio kiinnitti huomiota myös Dillströmin tapaan yhdistää skandinaavisten sankarirunojen kuninkaat ja *Kalevalan* sankarit, ”mutta muutamat kotimaiset tutkijamme eivät tahdo antaa noille monille vieraiden maiden perimätietojen todistuksille mitään arvoa”.⁴⁰ Aikalaisvastaanotosta kertoo myös se, että

---

³⁶ Eero Kuussaari, *Suomen suvun tiet. Kuvaus Suomen sukukansojen kehityksestä sekä tuhatvuotisista vaelluksista ja valtataisteluista*. Suomen heimosoturiin liitto 1935, 72–73, 97.

³⁷ Esimerkiksi *Tiede*-foorumilla ketjuissa Novgorodin ”perustaja” Rurik N3-klaania?, https://www.tiede.fi/keskustelu/25407/ketju/novgorodin_perustaja_rurik_n3_klaania?page=20 (26.2.2020); ja lisäksi useaan otteeseen yllä mainitussa ”Lalli ja Erik” -ketjussa.

³⁸ Dillströmin ja Wirkkalan teorioista ks. Koskinen 2015, 123–127, 182–87; tärkeimmät teokset ovat R. Dillström, *Kalevala ja meri. Historiaa ja tarua Suomen heimon muinaisuudesta*. WSOY 1927; Ilmari Wirkkala, *Suomen merenvaltius*. WSOY 1929; Ilmari Wirkkala, *Suomalaiset, pohjoismaiden vanhin kulttuurikansa*. Suomalainen Paino 1930.

³⁹ R. Dillström, *Kalevala ja meri I. Uusi Suomi* 1.3.1925, 9–10. Loput osat ilmestyivät 8.3., 12.4. ja 19.4.

⁴⁰ Väinö S. - n., *Historiaa ja tarua Suomen heimon muinaisuudesta*. *Uusi Suomi* 6.12.1927, 13.

Dillströmin ajatuksia puitiin tuoreltaan naisten keskusteluilla Salossa.⁴¹ Vaikka akateeminen tutkimus rakensi kuvaa muinaisesta itsenäisyydestä, laajemmassa historiakulttuurissa oli itsenäisyyden alkuvuosina kysyntää vielä tätä kuvaa kunniakkaammalle muinaisuudelle ja sen sankareille.

Muinaisen tai ensimmäisen itsenäisyyden käsite pitkälti hävisi suomalaisesta julkisesta historiakulttuurista toisen maailmansodan myötä, mutta ajatus elää muinaisia kuninkaita käsittelevissä verkkokeskusteluissa. Arto Pöllänen *Kaltio*-lehdessä vuonna 2001 julkaisema artikkeli on yksi aihepiirin avaintekstejä. Pöllänen muun muassa kirjoitti kulttuurisesti ”suhteellisen vahvasta ja itsenäisestä” Suomesta ja pohti syitä, miksi viikingit eivät vallanneet Suomea: ”entäpä jos Suomessa olikin ryöstötavaran määrään nähden liian suuri ja järjestäytynyt ’Suomen valtion’ sotavoima?”⁴² Pöllänen pidättäytyi suoraan sanomasta, että tällainen muinaisvaltio olisi ollut olemassa, mutta hänen artikkeliaan lähteenä käyttävä tuore teksti on hylännyt lainausmerkit ja vihjailut. Markku Juutinen kirjoitti *Magneettimediassa* vuonna 2019:

081a Hyvin todennäköistä on, että muinainen Suomi, siis ennen Ruotsin vallan alle joutumistaan, ei ollut ensinkään barbaarinen ja järjestäytymätön periferia, vaan hyvin organisoitunut keskushallinnollinen valtio [...]. Ennen muuta valtio on pystynyt huolehtimaan kansalaisistaan ja puolustamaan rajojaan. [...] Tähän verrattuna nykyinen virallinen Suomi on täysin moraaliton päästäen raiskaajat ja ryöstäjät rajojen sisäpuolelle vapaaehtoisesti.⁴³

Pöllänen ja Juutisen kirjoitukset kuvastavat paitsi muinaisen itsenäisyyden ajatuksen elinvoimaa, myös aihepiirin politisoitumista 2000-luvun kuluessa ja ennen kaikkea sen kiertäessä oikeistopopulistisessa vastamediassa. Siinä missä Pöllänen artikkeli on vielä vahvasti historialla ja arkeologialla spekulointia, *Magneettimediassa* muinainen itsenäisyys on ensisijaisesti vastakohta kirjoittajan silmissä rappioituneelle nykyajalle.⁴⁴ Kyse on

---

⁴¹ Naisten keskusteluilta. *Salon Seudun Kunnallislehti* 8.5.1928, 2.

⁴² Arto Pöllänen, Olivatko viikinkikuninkaat suomalaisia? *Kaltio – Nuoren pohjolan kulttuurikuvastin* 4/2001, <http://www.kaltio.fi/vanhat/index43ec.html?81> (22.2.2021).

⁴³ Markku Juutinen, Suomen muinaisen historian tutkimus on kauhistus alistajien historialle ja arvoliberalismille. *Magneettimedia* 4.3.2019, www.magneettimedia.com/suomen-muinaisen-historian-tutkimus-on-kauhistus-alistajien-historialle-ja-arvoliberalismille/ (25.2.2021).

⁴⁴ Tästä ilmiöstä lisää, ks. Välimäki, Seuri & Ristilä 2021.

selkeästi historian poliittisesta käytöstä: kuviteltua historiaa käytetään osoittamaan epäkohta nykyisyydessä.⁴⁵

09 Ristiretkien ristiriitaiset tulkinnat

07 Yllä esitetyn historiakuvan mukainen Suomen muinainen itsenäisyys päättyi ruotsalaisvalloitukseen. Näin keskustelu linkittyy suomalaisen historiantutkimuksen yhteen kestoaiheeseen: ensimmäiseen ristiretkeen ja sitä seuranneeseen katolisen kirkon ja ruotsalaisen kuninkaanvallan vakiintumiseen. Keskustelupalstoilta ja blogeista löytyy sisäisesti ristiriitainen tulkinta ristiretkien merkityksestä. Yhtäältä niitä vähätellään ja varsinkin ensimmäisen ristiretken koko olemassaolo kielletään, toisaalta niiden seuraukseksi esitetään Suomen valloitus ja sen seurauksena kansan todellisen historian hävittäminen ja salaaminen. Tämän näkemyksen on tiivistänyt blogissaan Sammy Nyman:

081a Suomi päätyi Ruotsin vallan alle vuonna 1249(-1250) eikä 1155 kuten on väitetty. Siitä alkoi Suomen historian törkeä vääristely, voittajat todella kirjoittavat historian. Pian kukaan ei muistanut että Suomi oli kerran suuri ja mahtava kuningaskunta. Sen sijaan Ruotsin vaikutuksen alla opetettiin että ennen Ruotsalaisten saapumista paikalliset olivat lukutaidottomia ja yksinkertaisia barbaareita.⁴⁶

08 Väitteet historian vääristelystä ja piilottelusta kuuluvat näennäishistorioiden ja salaliittoteorioiden maailmaan, mutta ensimmäisen ristiretken kyseenalaistaminen ja Ruotsin vallan vakiintumisen ajoittaminen 1200-luvulle ovat paljon lähempänä suomalaisen historiantutkimuksen valtavirtaa kuin verkkokeskusteluissa ymmärretään tai annetaan ymmärtää. Tulkinnan juuret ovat itsenäisyyden alkuaikojen historiantutkimuksessa. Anekdoottina todettakoon, että yksi tuolloin julkaistu puheenvuoro, Arvi Korhosen katsaus Lauritz Weibullin tutkimukseen kuningas Eerik Pyhän historiallisuudesta (1919), on kiertänyt 2000-luvun verkkokeskusteluissa todisteena siitä, että tutkijat ovat jo pitkään keskustelleet ristiretkien historiallisuudesta.⁴⁷

---

⁴⁵ Pertti Grönholm & Heino Nyyssönen, Historian käyttö ennen ja nyt – faktana ja fiktiona. *Kosmopolis* 3/2019, 21.

⁴⁶ Sammy Nyman, Suomen salattu historia. *Uusi Suomi blogit* 3.3.2014, <https://vapaavuoro.uusisuomi.fi/sammynyman/162149-suomen-salattu-historia/> (2.2.2021).

⁴⁷ Arvi Korhonen, Eerik Pyhän legendan historiallinen arvo. *Historiallinen Aikakauskirja* 17 (1919), 405–406; vrt. Lauritz Weibull, ”Erik den Helige”. *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie* III/7 (1917), 99–130. Korhosen artikkeli on kopioutu yhteen laajimmalle levinneistä Suomen muinaisia kuninkaita koskevista

Näin 1900-luvun alussa todella tehtiin. Tuolloin vahvistui ennen kaikkea Arvi Korhosen ja Jalmari Jaakkolan tutkimuksissa tulkinta, jossa hyväksyttiin kuningas Eerikin ja piispa Henrikin historiallisuus, mutta pidettiin suurinta osaa myöhempien kertovien lähteiden kuvauksista legendojen kirjalliseen genreen kuuluvina. Molemmat tutkijat käyttivät Eerikin ja Henrikin sotaretkestä nimeä ”ns. ensimmäinen ristiretki”, ja näkivät sen olleen tavanomainen ledung-laitokseen perustuva ryöstö- tai verotusretki, joka poikkesi aiemmista ja myöhemmistä lähinnä piispa Henrikin läsnäolon takia. Piispa Henrik ei saapunut Suomeen kastamaan pakanoita vaan järjestelemään kirkollisia oloja jo kristillistyneessä Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Kumpikaan tutkija ei nähnyt retken seurauksena eikä sitä seuranneina vuosikymmeninä Länsi-Suomen päätyvän Ruotsin kuninkaan vallan alle, vaan he kuvasivat tilannetta pikemminkin tasaveroisena liittolaisuutena, jossa suomalaiset olivat pyytäneet ruotsalaisilta apua uhkaavaa vihollista eli Novgorodia vastaan.⁴⁸

Täytyy kuitenkin korostaa, että tämän tulkinnan rinnalla historian populaariesityksissä säilyi ja jopa vahvistettiin kuvaa, jossa ylväns pakanakansa seisoivat ja kaatui ylivoimaisten ristiretkiläisten edessä, konkreettisesti maihinnousua torjuen.⁴⁹ Aarno Karimon fiktiivisessä kuvauksessa sankareita ovat miehekkäät miehet: uhmakkaat pakanasoturit, joita ristiretkiarmeija ei olisi koskaan voittanut, jollei uusi usko olisi jo sisäisesti jakanut ”miesten mieliä kahtia”. Syy on liian naismaisen entisen kuninkaan, joka ei ajoissa karkottanut kristittyjä: ”Naisen oli mieli ja lapsen tahto. Tuolla näette nyt tuloksen.”⁵⁰ Muinaisten suomalaisten jakaantumisen on helppo nähdä heijastaneen valkoisen Suomen pelkoja kommunismin jakamasta kansasta. Karimon teos oli valtavan suosittu sotienvälisenä aikana, kaikki osat yhteen laskien sen painosmäärä oli 52 800,⁵¹ ja se epäilemättä vaikutti useampaan suomalaiseen kuin Korhosen ja Jaakkolan tutkimukset. 1900-luvun alun historiantutkimus ja

---

pseudohistoriallisista esityksistä: Tuntematon tekijä, Suomen kuninkaat norjalais-islantilaisten saagojen mukaan, 10.9.2007. <http://iorbock.com/ekirjasto/tuntematon/suomen-kuninkaat-saagojen-mukaan/> (2.2.2021). Teksti on todennäköisesti kirjoitettu 1990-luvun lopussa. Sen leviämisestä Välimäki, Seuri & Ristilä 2021. Korhosen katsaus on vuosina 2002–2020 julkaistu uudelleen ainakin 16 kertaa. ”Pseudohistoria FIN-tietokanta”, Klusterit FIN 54148, 54147, 54149.

⁴⁸ Arvi Korhonen, N. s. ensimmäinen ristiretki Suomeen Ruotsin edellytysten kannalta katsottuna. *Historiallinen Aikakauskirja* 24 (1926), 85–125; Jalmari Jaakkola, *Suomen varhaiskeskiaika. Suomen historia* 3. WSOY 1938, 75–122, 136, 148–57.

⁴⁹ Jussila 2007, 37–38.

⁵⁰ Aarno Karimo, *Kumpujen yöstä. 1. osa. Muinaiskansaa*. WSOY 1929, 272, 274; Karimon sankareiden väkivaltaisuuden ja maskuliinisuuden sekä naisten olemattoman roolin on huomannut jo Pikkanen 2015; 170–171 ja Keltto 2019, 23–27.

⁵¹ Fewster 2006, 354; Pikkanen 2015, 159.

populaarihistoria siis synnyttivät tai vahvistivat kahta kilpailevaa tulkintaa ensimmäisestä ristirekkestä: tutkimuksessa alkoi korostua ristiretkeä vähättelevä, kristillistymisen ja valtiomuodostuksen jatkuvuutta korostava tulkinta samaan aikaan kun palavasilmäiset muinaissuomalaiset soturit puolustivat isiensä uskoa ruotsalaisia vastaan. Molemmat tulkinnat jättivät jälkiä suomalaiseen kulttuuriseen muistiin, ja niiden kaikuja voi nähdä 2000-luvun verkkokeskusteluissa, näennäishistoriassa mutta myös historiantutkimuksessa.

Kuva 1. Kuvan opetustaulu esittää ristiretken maihinnousuna, jossa suomalaiset ja ruotsalaiset armeijat kohtaavat. Vastaavaa sotaista kohtaamista kuvasi myöhemmin kirjallisesti esimerkiksi Aarno Karimo. Lähde: Turun museokeskus, Ensimmäinen ristiretki Suomeen, opetustaulu, F. Tilgmann, Helsinki 1915 (CC BY-ND 4.0).

Vaikka ajatus Suomen muinaisesta itsenäisyydestä on hylätty, ensimmäisen ristiretken osalta Jaakkolan ja Korhosen tulkinta on, pienin tarkennuksin, pysynyt vallitsevana tähän päivään saakka. Piispa Henrikin historiallisuus on aiempaa kyseenalaisempi,⁵² mutta yleistulkinta Eerikin retkestä yhtenä ryöstö- tai verotusretkenä muiden joukossa ja 1100-luvun lopusta pikemminkin kirkollisen organisaation vakiintumisen kuin pakanallisen maan kääntymisen aikana löytyvät hieman eri painotuksin 2000-luvun tutkimuksista ja yleisesityksistä. Samoin ruotsalaisen maallisen hallinnon vallan nähdään 1100-luvulla olleen hyvin vakiintumatonta.⁵³

Verkkokeskusteluissa puolestaan vallitsee äärimmäinen skeptisyys 1150-luvun ristiretkeä kohtaan, mutta 1200-luvun puoliväli nähdään täydellisenä valloituksena.⁵⁴ Tämän

---

⁵² Tuomas Heikkilä, *Pyhän Henrikin legenda*. SKS 2005, 53–55.

⁵³ Ks. erit. Mika Kallioinen, *Kirkon ja kruunun välissä. Suomalaiset ja keskiaika*. Edita 2001, 22–23; Mauno Jokipii, Ensimmäinen ristiretki Suomeen. Myyttiä vai todellisuutta. *Historiallinen Aikakauskirja* 100 (2002), 228–242; Heikkilä 2005, 55–56, 61–73; Kirsi Salonen, Suomen lähetysshiippakunta muodostuu. Teoksessa Janne Harjula et al. (toim.) *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*. Turun Historiallinen Yhdistys 2018, 66; Viime vuosina kuva varhaisesta kristillisyydestä on tarkentunut. Aiemmin ajateltiin kristinuskon juurtuneen ensin Satakuntaan ja Varsinais-Suomen pohjoisosiin mahtimiesten omien tilojen kirkkojen kautta, mutta uudet tulokset viittaavat Aurajokilaaksoon ja kyläyhteisöjen kirkkoihin kuten Ravattulan Ristimäkeen, ks. Kirsi Salonen, Kristinuskon saapuu Suomeen ja juurtuu pikku hiljaa. Teoksessa Harjula et al. (toim.) *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*. Turun Historiallinen Yhdistys 2018, 48; Juha Ruohonen, Viimeisistä polttohautauksista ensimmäisiin kirkkoihin. Aura- ja Vähäjokilaakson kristillistyminen hautaustapojen ja kalmistojen perusteella. Teoksessa Harjula et al. (toim.) *Koroinen. Suomen ensimmäinen kirkollinen keskus*. Turun Historiallinen Yhdistys 2018, 62–63.

⁵⁴ Yllä lainatuista ks. Pöllänen 2001; Tuntematon tekijä 2007; Nyman 2014. Turjalaisen valtakunta -blogi ajoittaa valtauksen ”ruotsalaisen miekan voimalla” viimeistään 1200-luvun loppuun, ks. Turjalainen, Suomen kristillinen varhaishistoria ja kuningasaika, vol. 2. *Turjalaisen valtakunta* 2.3. 2010, <http://turjalainen.blogspot.com/2010/03/suomen-kristillinen-varhaishistoria-ja.html> (22.2.2021). ks. myös anonyymi blogi: Tapahtumia Suomessa 1200-luvulla. *Vanha uskonto ja uusi ajattelu* 17.12.2009, <https://pakanat.blogspot.com/2009/12/tapahtumia-suomessa-1200-luvulla.html> (19.2.2021); keskusteluketjuista

ymmärtämiseksi täytyy perehtyä tarkemmin yllä lainatun Nymanin blogikirjoituksen tiivistämään historiantulkintaan ja jäljittää sen juuria 1900-luvun alkupuolen ajatuksiin, jotka ovat sittemmin liikkuneet kulttuurisen muistin arkiston ja kaanonin rajoilla. Ensiksi on syytä tarkastella väitettä siitä, että Ruotsi valloitti Suomen vasta noin vuonna 1250, ei siis ensimmäisen ristiretken aikoihin. Myös tämän tulkinnan voi jossain muodossa löytää tutkimuksen keskusteluista, joskaan ei sen valtavirrasta. Tuomas Heikkilän mukaan ajatus Suomen alueen liittämisestä Ruotsiin vasta niin sanotun Hämeen ristiretken myötä on peräisin ruotsalaistutkijoilta Erik Lönnrothilta ja Jörgen Weibullilta, kun taas Suomessa tulkintaa on puolustanut lähinnä Martti Linna. Kuten Heikkilä toteaa, tulkinnalla on tiettyjä perusteita siinä, ettei Suomen alueen kirkollisesta organisaatiosta ole käytännössä mitään lähteitä ennen 1200-luvun puoliväliä, mutta sen ylläpitäminen vaatii selittämään paitsi Eerikin ja Henrikin legendat myös koko joukon 1100–1200-luvun lähteitä joko fiktiivisiksi, paikkaansa pitämättömiksi tai muuta aluetta kuin Suomea koskeviksi.⁵⁵ Sekä akateemiselta asemaltaan että tulkintoiltaan Martti Linna on ollut pikemminkin suomalaisen historiantutkimuksen marginaalissa kuin sen valtavirrassa, mutta hänen julkaisuillaan on merkittävä jälkivaikutus näennäishistoriallisissa verkkokeskusteluissa, joten niitä on syytä katsoa tässä yhteydessä tarkemmin.⁵⁶

Vaikka Linna viittaa Heikkilän mainitsemiin ruotsalaisiin Lönnrothiin ja Weibulliin, tulkinnan taustalla on ennen kaikkea Korhoseen ja Jaakkolaan perustuva yritys hahmottaa Suomea itsenäisenä ja Ruotsista riippumattomana alueena ja kansakuntana 1100-luvun lopussa ja 1200-luvun alussa, erityisesti piispa Tuomaksen aikana. Viime kädessä tämän tulkinnan voi johtaa aina Gabriel Reinin 1830-luvun julkaisuihin asti.⁵⁷ Linna on esittänyt selkeimmät perustelut omalle tulkinnalleen Vesilahden historian osana julkaistussa artikkelissa, joka käsittelee Suomen alueellisia pyhimyskultteja. Pyhän Eerikin kultin

---

ks. esim. *Suomi24*, Ristiretket Suomeen, <https://keskustelu.suomi24.fi/t/4152818/ristiretket-suomeen> (8.2.2021).

⁵⁵ Heikkilä 2005, 72–73; vrt. Martti Linna, Suomen alueellinen pyhimyskultti ja vanhemmat aluejaot. Teoksessa Helena Honka-Hallila (toim.) *Vesilahti 1346–1996*. Vesilahden kunta ja seurakunta 1996.

⁵⁶ Linna oli 1980-luvulla Historian Ystävien Liiton sihteeri ja oppiarvoltaan HuK, ks. Martti Linna (toim.) *Suomen varhaiskeskiajan lähteitä*. Historian ystävien liitto 1989, 5, 9. Linnan merkityksestä näennäishistorian lähteenä, ks. yllä viite **18. KOROSTETTU KELTAISELLA, ETTÄ MUISTETAAN TARKISTAA VIITENUMERO**

⁵⁷ Gabriel Rein, Biskop Thomas och Finland i hans tid. Teoksessa Kaj Mikander (toim.) *Kring korstågen till Finland. Ett urval uppsatser tillägnat Jarl Gallén på hans sextioårsdag den 23 maj 1968*. Tilgmanns tryckeri, 1968, 11–59; tulkinnan juuret Reiniin johtaa Erik Anthoni, Korstågstiden och dess innebörd, teoksessa Kaj Mikander (toim.) *Kring korstågen till Finland. Ett urval uppsatser tillägnat Jarl Gallén på hans sextioårsdag den 23 maj 1968*. Tilgmanns tryckeri, 1968 1968, 161.

käsittelyyn liittyy nelisivuinen loppuviite, jossa Linna esittää Arvi Korhoseen perustuen, että Eerikin retken ”tarkoituksena oli suomalaisten pyynnöstä auttaa suomalaisia puolustautumaan venäläisiä ja karjalaisia vastaan, ei suinkaan käydä sotaa suomalaisia vastaa.”⁵⁸ Suomen aseman 1200-luvun alussa Linna hahmottelee, Jaakkolaa seurailleen, suoraan paavin alaisena suojavaltiona.⁵⁹ Ajatus itsenäisestä paavillisesta suojavaltiosta on Jaakkolan keskiajan historian tulkinnan keskeinen ja sittemmin tyrmätty väite.⁶⁰

Birger Jaarlin retken kohdalla Linna kuitenkin irtaantuu Jaakkolan teeseistä. Siinä missä Jaakkola johdonmukaisesti vähätteli ruotsalaisten sotilaallista toimintaa ja korosti katolisen kirkon ja suomalaisten roolia, Linna esittää, että Birger Jaarlin retki oli ”räikeä kansainvälisen oikeuden loukkaus” ja että ”Ruotsalaiset [...] toivat maahamme vuonna 1249 ylivoimaisella aseteknologialla varustetun panssariarmeijan, jota suomalaisilla tuolloin vallinneessa tilanteessa ei ollut käytännön mahdollisuutta vastustaa.”⁶¹ Linna toisin sanoen jatkaa muinaisen itsenäisyyden aikaa 1200-luvun puolelle noudatellen 1920–1930-lukujen historiantutkijoiden perintöä, mutta tekee irtioton tulkitessaan syitä ja seurauksia. Siinä missä Korhonen ja Jaakkola korostivat suomalaisten omaa aloitteellisuutta kytkeytymisessä läntiseen kulttuuripiiriin lähes tasaveroisena liittolaisena Ruotsin kanssa, Linna painottaa ruotsalaisten valloituksen laittomuutta.

Suomen muinaisia kuninkaita ja esihistorian ja keskiajan taitetta käsittelevissä 2000-luvun verkkokeskusteluissa esiintyvän ajatuksen Ruotsin vasta vuonna 1249–1250 tekemästä Suomen valloituksesta voi suoraan johtaa Linnan julkaisuihin. Tämän tarkastelu paljastaa myös sen historiapolitiittisen yhteyden, jossa tulkinnalle on ollut kysyntää. Vaikka Linnan pyhimyskulttia tarkasteleva artikkeli on saatavilla myös verkkoversiona,⁶² tulkinta on levinnyt ennen kaikkea populaarimpien esitysten ja luentojen kautta. Linnan tulkinnat löytyvät Caius Kajannin *Siniristilippumme*-kirjan historiallisesta katsauksesta eli kronikanomaisesta esityksestä, jossa Linna paitsi listaa Suomen muinaisia kuninkaita, on otsikoinut vuodet 1229–1249 ”Suomi paavillisena suojavaltiona” ja toteaa että ”suomalaiset alistuvat paavin suojelusvaltioksi ja luovuttavat vanhat pakanalliset kulttimaansa kirkolle.

---

⁵⁸ Linna 1996, 196; vrt. Korhonen 1926.

⁵⁹ Linna 1996, 197; vrt. Jaakkola 1938, 255–268.

⁶⁰ Jussila 2007, 42–49.

⁶¹ Linna 1996, 198–199.

⁶² Martti Linna, Suomen alueellinen pyhimyskultti ja vanhemmat aluejaot. Narvasoft, s.d., <https://www.narvasoft.fi/kalevanpojat/sources/pyhimyskultti.html> (25.2.2021).

Paavi puolestaan kieltää ruotsalaisia ahdistelemasta suomalaisia.”⁶³ Kajannin teoksessa julkaistu Linnan kronikka oli pitkään saatavilla päivitetystä muodosta Suomalaisuuden Liiton sivuilla otsikolla ”Suomen historiaa suomen kielen näkökulmasta”,⁶⁴ ja eräs versio siitä on levinnyt noin kahdenkymmenen vuoden ajan eri foorumeilla osana anonyymia näennäishistoriallista artikkelia, joka puolestaan perustuu oman ilmoituksensa mukaan Linnan Helsingissä vuonna 1997 pitämään esitelmään.⁶⁵

Tulkinta Suomen valloittamisesta sotaretkellä 1249–1250 valottaa erinomaisesti jatkumoa historiantutkimuksen väittelyistä historian poliittiseen käyttöön ja näennäishistoriaan. Tähän tulkintaan on mahdollista päästä äärimmäisen lähdekritiikin keinoin: Suomea voi pitää Ruotsin osana, kun asiakirjat näin yksiselitteisesti kertovat.⁶⁶ Yllä lainatun pyhimyskulttiartikkelin loppuviitteissä Linna perustaa argumentaationsa tällaiseen ankaraan skeptisyyteen koskien kirjallisia lähteitä, jotka viittaavat ruotsalaiseen hallintoon ennen 1200-luvun puoliväliä. *Siniristilippumme*-kirjan kronologia samoin kuin 1988 ilmestyneen Messenius-käännöksen liitteet⁶⁷ kuitenkin osoittavat, ettei lähdekritiikki kohdistu samoilla periaatteilla kaikkeen aineistoon: Suomen muinaisten kuninkaiden osalta Linna on valmis hyväksymään myöhäisiä, epämääräisiä ja tulkinnaltaan kiistanalaisia lähteitä. Kyse on valikoivasta lähteiden luennasta, jossa tavoitteena on raivata mahdollisimman suurta sijaa oletetuille muinaissuomalaisille poliittisille yksiköille ennen Ruotsin aikaa. Kuten yllä on todettu, Suomen alueen valtiomuodostusprosessin näkeminen kertaheitolla Birger Jaarlin aikana tapahtuvana sotilaallisena valloituksena on äärimmäinen ja epätodennäköinen tulkinta, mutta se silti vielä mahtuu Suomen varhaiskeskiajan hajanaisen lähdetilanteen aiheuttamaan hyvin erilaisten mahdollisten tulkintojen kenttään.

Kun Suomalaisuuden Liitto julkaisi tähän tulkintaan pohjautuvan kronologian, siirryttiin kiistatta historian poliittisen käytön puolelle, jossa historialla – Pertti Grönholmin ja Heino Nyyssösen sanoin – ”voidaan rationalisoida eli tehdä ymmärrettäväksi poliittisia toimia ja ratkaisuja sekä osoittaa yhteiskunnallisia puutteita tai tarpeita.”⁶⁸ Suomalaisuuden liiton

---

⁶³ Caius Kajanti, *Siniristilippumme*. Otava 1997, 30–32. Kirjan lukujen kirjoittajia ei ole eritelty, mutta nimiölehden mukaan: ”historialliset katsaukset Martti Linna”.

⁶⁴ Suomalaisuuden liitto, Suomen historiaa suomen kielen näkökulmasta.

http://suomalaisuudenliitto.fi/?page_id=27. Sivua ei ole enää saatavilla, viimeisin *Internet Archiven* tallentama kuvakaappaus sisällöstä on 9.8.2018.

⁶⁵ Tunteamaton tekijä 2007, ks. yllä viite 48.

⁶⁶ Weibull 1993, 21. Ks. myös Heikkilä 2005, 72–73.

⁶⁷ Linna, Lagerstedt & Palmén 1988, 165–180.

⁶⁸ Grönholm & Nyyssönen 2019, 21.

tavoitteena on ”vaalia suomen kieltä, suomalaista yhteenkuuluvuutta ja kulttuuriperinteiden omaleimaisuutta”, jonka olennaisena osana liitto ajaa ruotsin kielen opetuksen vapaaehtoisuutta. Liiton kielipoliittisessa julistuksessa on vahva historian käytön ulottuvuus, ja suomalaisuus määritellään kielestä riippuvaiseksi: ”kuulumme suomea puhuvaan kansaan”.⁶⁹ Sama julistus määrittää 1800-luvun ja 1900-luvun alun kansallisuusaatteen hengessä suomalaisten olevan yhdessä lähisukukielten puhujien kanssa ”kalevalainen kansa”. Tässä yhteydessä julkaistuna historiantulkinta, joka myöhäistää Ruotsin valtaa Suomessa, raivaa menneisyyteen tilaa näkemykselle yksikulttuurisesta ja -kielisestä suomalaisuudesta.⁷⁰ Suomalaisuuden Liitto – itsessään kieliriidan perillinen – jatkaa näin ollen 1900-luvun alun historian käyttöä, jossa ruotsinkielisen asutuksen ikä toimi argumenttina kielen asemalle itsenäisessä Suomen valtiossa.

Näennäishistorian kentälle tulkinta Suomen valloituksesta kertahetvillä 1249–1250 siirtyi viimeistään siinä vaiheessa, kun verkkokeskusteluissa siihen liitettiin ajatus vuosisataisesta svekomaanisesta salaliitosta Suomen muinaishistorian kätkemiseksi. Samalla muinaiset kuninkaat ja kuningaskunta alkoivat hahmottua yhä mahtavampina pohjolan valtiaina. Kyse ei ollut pelkästään historiantutkimuksen viltimpien tulkintojen yhä radikaalimmasta luennasta, vaan myös suorista vaikutteista 1920–1930-lukujen pseudohistorioista. Esimerkiksi Arto Pöllänen vetoaa 1900-luvun alun tanskalaistutkijaan Gudmund Schütteen perustellessaan kalevalaisten runojen, Beowulfin ja Saxo Grammaticuksen mainitsemien hahmojen yhteyttä. Väite on peräisin Rudolf Dillströmiltä, vaikkei Pöllänen hänen nimeään mainitse.⁷¹ Useimmat tässä artikkelissa lainatut verkkotekstit ovat kansallismielistä kaipuuta suomalaisten muinaiseen suuruuteen, mutta silti ne ovat ensisijaisesti historialla, arkeologialla, kielitieteellä ja geenitutkimuksella spekulointia. Aiemmin lainattu *Magneettimedien* artikkeli osoittaa kuitenkin hyvin, miten tämä kansallismielinen kaipuu on viime vuosina muuntunut oikeistopopulistien käsittelyssä todisteeksi nykyhetken rappiosta ja poliittiseksi vaatimukseksi sen korjaamisesta.⁷² Samalla on syytä korostaa, että oikeistopopulistinen historian käyttö on vain osa muinaishistorialla spekulointia. Esimerkiksi

---

⁶⁹ Suomalaisuuden Liitto, Kielipolitiikka, <http://suomalaisuudenliitto.fi/kielipolitiikka/> (11.2.2021).

⁷⁰ Suomalaisuuden liiton sivuilla on julkaistu myös Arto Pölläsen aihetta koskeva artikkeli, joka sittemmin on poistettu, ks. Koskinen 2015, 130.

⁷¹ Pöllänen 2001, vrt. R. Dillström, Muinaissuomalaisten kuusi pääilmansuuntaa [2]. *Laivastolehti* 31.8.1926, 246.

⁷² Tästä ilmiöstä tarkemmin Välimäki, Seuri & Ristilä, 2021.

useita kirjoja aiheesta julkaissut rajatietokirjailija ja *Sinikivi.com*-sivuston ylläpitäjä Jukka Nieminen on kriittinen historian laitaioikeistolaista ja rasistista käyttöä kohtaan.⁷³

Kansallismielisen ja kansakunnan juuria etsivän esi- ja keskiajan historian käyttö on suomalainen esimerkki Patrick Gearyn havainnosta, jonka mukaan historioitsijoiden haluttomuus kirjoittaa kansakunnan historiaa ei suinkaan ole vähentänyt kansallisen historian tarvetta ja kysyntää.⁷⁴ Viimeisin, 1980-luvun lopussa alkanut ja 1990-luvulta saakka verkossa kukoistanut kiinnostus Suomen muinaisiin kuninkaisiin osuu yksiin suomalaisen akateemisen keskiajantutkimuksen uuden aallon sekä yleisen keskiaikainnostuksen kanssa.⁷⁵ Akateeminen keskiajantutkimus on viime vuosikymmenet ollut leimallisesti ylikansallista, Eurooppaan ja yleiseurooppalaisiin aiheisiin suuntautunutta, ja tarkastellut Suomen kiinnittymistä keskiajan läntisen Euroopan kulttuuriin. Tämä ilmiö ansaitsee jatkossa oman historiografisen tutkimuksensa, mutta joitakin havaintoja voi jo esittää. Eurooppalaisuuden painotukselle on monia syitä lähteiden saatavuudesta ulkomailla opiskelleen tutkijapolven tieteellisiin vaikutteisiin. Taustalla hämmöittää myös Euroopan integraatioprosessi: sekä tutkijoiden oma aatteellinen sitoutuminen siihen että saatavilla ollut tutkimusrahoitus.⁷⁶ Euroopan yhdentymisen näkyä jo ensimmäisen *Dies Mediaevalis* -konferenssin julkaisun esipuheessa vuonna 1991: ”Keskiajan kulttuuri perustui huomattavassa määrin Euroopan eri osien ja yhteiskunnallisten ryhmien vuorovaikutukseen, minkä tutkimisella on Euroopan nykyisessä yhdentymiskehityksessä suurta merkitystä.”⁷⁷ Jos ennen toista maailmansotaa rakennettiin kansakuntaa, osallistuvat historioitsijat nyt eurooppalaiseen projektiin.⁷⁸ Viime vuodet ovat kuitenkin osoittaneet, ettei ylijäräinen, yhteiseurooppalainen historia vastaa läheskään kaikkien eurooppalaisten kokemusta. Aleida Assmann on äskettäin kiinnittänyt huomiota

---

⁷³ Jukka Nieminen, Äärioikeiston suuri kertomus, *Sinikivi.com* 15.2.2021, <https://www.sinikivi.com/sinikiven-paakirjoitukset/oudot-jutut/900-aeaerioikeiston-suuri-kertomus> (26.2.2021).

⁷⁴ Geary 2017, 83–86.

⁷⁵ Keskiaikainnostuksen synnystä Suomessa, ks. Leena Valkeapää, *Historiakulttuurinen keskiaika. Tiedon ja mielikuvituksen liitto*. Teoksessa Yrjö Heinonen, Leena Kirstinä & Urpo Kovala (toim.) *Ilmaisen murroksia vuosituhatvuosien vaihteen suomalaisessa kulttuurissa*. SKS 2005, 245–262.

⁷⁶ Tätä on jo varhain havainnoinut Jussi Hanska, ”Kansallisromantiikasta” Euroopan Unioniin. Suomalaista dominikaanin historiografiaa. Teoksessa Keijo Virtanen et al. (toim.) *Dominikaanit Suomessa ja Itämeren alueella keskiajalla*. Turun maakuntamuseo 2003, 125.

⁷⁷ Aino Katermaa-Ottela, Christian Krötzel & Jaakko Masonen, Esipuhe. Teoksessa Christian Krötzel (toim.) *Mediaevalia Fennica*. SHS 1991, 9.

⁷⁸ Patrick J. Geary, *European Ethnicities and Europe as an Ethnicity. Does Europe Have Too Much History?* Teoksessa G. A. Loud & Martial Staub (toim.) *The Making of Medieval History*. York Medieval Press 2017, 68–69.

siihen, ettei kansakunnan ja kansallisvaltion sivuuttaminen humanistisessa tutkimuksessa ole saanut niitä katoamaan.⁷⁹

Tutkimuksen ja kansallismielisen historiakuvan (joka tietenkin edustaa vain yhtä osaa suomalaisesta historiakulttuurista) kohtaamattomuus on yksi syy Suomen muinaisten kuninkaiden ja historian piilottamista koskevien salaliittoteorioiden suosioon, ja se selittää myös 1900-luvun alun historiantulkintojen vetovoiman. Etnisyyden ja kansan käsitteet ovat – hyvin perustein – muuttuneet humanistisissa tieteissä niin monimutkaisiksi,⁸⁰ ettei 2000-luvun historiantutkimus voi vastata samaan tarpeeseen kuin Aarno Karimon *Kumpujen yöstä*: ”tämän teoksen tarkoituksena on kansamme menneiden vaiheiden elävöittäminen kuvin ja sanoin hämärimmästä muinaisuudesta nykyaikaan – Suomen itsenäisyysjulistukseen – saakka.”⁸¹ Euroopan kriisissä ja uusnationalismin nousussa katse on käännetty niihin historioihin, joissa yhteys nykyisyyden ja kaukaisen muinaisuuden välillä on säilynyt, vaikkei sille enää tieteellisiä perusteita olisikaan.

09 Johtopäätökset

07 Tarinat Suomen muinaisista kuninkaista ovat kutkuttavia ja mieltä kiehtovia. Ne sijoitetaan kirjoitettua historiaa edeltävälle rautakaudelle, josta jo 1800–1900-lukujen taitteessa rakennettiin sekä oman ajan kansakunnan prototyyppi että seikkailujen sankariaika. Tämän artikkeli on osoittanut, kuinka Suomen muinaiset kuninkaat ovat koko itsenäisyyden ajan eläneet yleisen historiakulttuurin ja kulttuurisen muistin mukana, välillä kaanonia lähestyen, välillä ”arkistoon” tai marginaaliin painuen. Keskeinen havainto on, että muinaisten kuninkaiden historia on noudattanut yleistä kiinnostusta keskiaikaan ja esihistoriaan.

08 Spekulaatiot kuninkaiden historiallisuudesta olivat pinnalla itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä, kun suomalainen medievalismi eli huippukauttaan ja ”kalevalaisessa” ajassa nähtiin kunnian päivät, joita kirjoitettu historia naapurivaltakuntien osana ei voinut tarjota. Tuolloinkin muinaiskuninkaiden teoreetikkoina toimivat amatöörit, eivät

---

⁷⁹ Aleida Assmann, Erasmus Medal Lecture 2019, AE GM Barcelona. Re-Imagining the Nation. Memory, Identity and the Emotions. *European Review* 29:1 (2021) 3–17.

⁸⁰ Varhaiskeskiajan etnonymien monimutkaisuudesta ks. esim. Patrick J. Geary, *The Myth of Nations. The Medieval Origins of Europe*. Princeton University Press 2002, 93–150.

⁸¹ Karimo 1929, 7.

ammattihistorioitsijat tai -arkeologit, mutta keskustelua käytiin myös valtavirtaisessa lehdistössä. Akateemiset tutkijat loivat kuitenkin elementtejä, jotka tukivat ajatusta muinaisesta itsenäisyyden ajasta, ja joiden vaikutus tuntuu edelleen. Varhaishistorian ja erityisesti sen nationalistisen tulkinnan menettäessä merkityksensä toisen maailmansodan jälkeen myös muinaiset kuninkaat viettivät useamman vuosikymmenen hiljaiseloa.

Uuden tulemisen muinaiset kuninkaat kokivat 1980–1990-luvulta alkaen, tällöin muutaman historian ammattilaisen avustamana. 2000-luvun verkkokeskustelu perustuu suurelta osin näihin julkaisuihin, vaikka siihen on myöhemmin liitetty merkittäviä geenitutkimuksen, kielitieteen ja arkeologian spekulatioita. Tätä uusinta vaihetta on aiemmin käsitelty ennen kaikkea osana yleisempää internetajan näennäishistoriaa ja historiapolitiikkaa, erityisesti uusoikeiston nousun historiakuvaa. Artikkelimme vahvistaa näitä havaintoja, mutta kiinnittää huomiota näennäishistoriaan osana laajempaa historiakulttuuria ja jatkumona 1900-luvun alun tulkintoihin. Uusin kiinnostus muinaissuomalaisten kuningaskuntiin syntyi samaan aikaan kuin yleinen keskiaikaharrastus ja uusi akateeminen kiinnostus keskiaikaan. Varsinkin jälkimmäistä on leimannut eurooppalaisuuden projekti. Pseudohistoriat tulee näin ollen ymmärtää äärimmäisenä esimerkkinä kansallismielisestä keskiajan tulkinnasta, jonka edustajat kokevat olevansa jaetun historiakulttuurin marginaalissa.

Artikkeli voi herättää kysymyksen siitä, onko historian tutkimus ollut yhtä poliittista kuin historian käytön kansanomaisemmat muodot. Historiantutkimus on elänyt ajassa ja vastannut kulloinkin pinnalla olleisiin kysymyksiin: itsenäisen kansakunnan juurista paikkaan Euroopassa. Tällaisiin kysymyksiin vastaaminen on väistämättä ollut jossain määrin poliittista. Samalla se on juuri sitä, mitä nykyään kutsutaan tutkimuksen yhteiskunnalliseksi vaikuttavuudeksi. Artikkelimme osoittaa kuitenkin myös huomattavan jatkumon akateemisen tutkimuksen tulkinnoissa. Niin kansallisvaltion arkkitehdit kuin Eurooppaan tähyävät historian tutkijat ovat, joitakin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta, pitäneet Suomen muinaisia kuninkaita keskiajan kirjallisuuden ja uuden ajan historiografian kuvitelmina. Myös ristiretkien tulkinnassa on enemmän jatkuvuutta kuin murroksia. Huolimatta vaihtuvista poliittisista suhdanteista ja muuttuvista paradigmoista näkyvät akateemisessa historian tutkimuksessa pyrkimys kontekstoida lähteet, tietoisuus johtopäätösten epävarmuudesta, valmius esitellä oman tulkinnan kanssa kilpailevat selitykset sekä ymmärrys tutkijan positiosta tulkintojen tekijänä – ei kätkeyn menneisyyden paljastajana. Nämä

periaatteet ovat pääsääntöisesti estäneet tutkijakoulutuksen saaneita historioitsijoita lähtemästä viltimpien tulkintojen poluille.

Artikkelin kirjoittajista Välimäki on vastannut artikkelin kirjoittamisesta ja painetun ja verkkoaineiston analyysistä. Ristilä on kerännyt ja klusteroinut käytetyn verkkoaineiston.